

Vámos Péter¹

A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság belpolitikája és nemzetközi helyzete a világjárványon innen és túl

Ismertetés Csoma Mózes *Phenjani exodus* című könyvéről²

A kötet szerzője Csoma Mózes, a koreai történelem és politika elismert kutatója. Miután 2007-ben doktori fokozatot szerzett a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájában, 2010-ben habilitált az ELTE-n. Számos könyvet publikált Korea történetéről és a magyar–koreai kapcsolatokról. Egyetemi oktatóként már két koreai tanszék létrehozását készítette elő Magyarországon az akkreditációs anyag elkészítésével. Először 2008-ban az ELTE-n (ahol 2012-ben a koreanisztika mesterképzést, 2017-ben pedig a doktori képzés akkreditációját is levezényelte), majd 2023-ban a Károli Gáspár Református Egyetemen, ahol jelenleg ő a Koreai Tanszék vezetője. Mindeközben diplomáciai szolgálatot is vállalt: 2018–2022 között Magyarország szülői nagykövete volt, és a megbízatása Phenjanba is szólt. Nagyköveti tevékenysége jórészt a Covid-19-világjárvány idejére esett, ami alapvetően befolyásolta munkáját és meghatározta mindennapjait is.

Hazatérése után könyvet írt, amely elsősorban arról szól, hogy a világjárvány idején hogyan alakult a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (KNDK), közismert nevén Észak-Korea belső helyzete és nemzetközi kapcsolatrendszere. A kötet címe (*Phenjani exodus*) és az alcím (*A diplomaták evakuálása a világtól elzárt országból*) nem teljesen fedi le a kötet tartalmát. Az előszóból, négy fejezetből és konklúziókból álló mű ugyanis nem elsősorban arról szól, hogy a KNDK-ban dolgozó diplomaták és családtagjaik közül kik, mikor és milyen körülmények között hagyták el az országot, hanem ennél sokkal többet kínál.

A *phenjani exodus előzményei* címet viselő első fejezet az észak-koreai főváros hétköznapjait és a külföldiek életkörülményeit mutatja be, elsősorban a diplomaták bevásárlási és szórakozási lehetőségeit, valamint a számukra rendelkezésre álló egészségügyi ellátást. Ebben a fejezetben kapott helyet a járványellenes első intézkedések ismertetése is, különös tekintettel a lezárásokra és azok következményeire.

A második fejezetben (*A phenjani exodus kezdete*) elsősorban orosz források alapján, ennek megfelelően az orosz diplomaták életére és munkájára koncentrálna mutatja be a Phenjanban élő diplomaták mindennapjait a lezárásokat követő időszakban.

¹ Vámos Péter sinológus, történész, a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének tudományos tanácsadója és a Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Kínai Tanszékének docense. E-mail: vamos.peter@abtk.hu

² Csoma Mózes (2023): *Phenjani exodus. A diplomaták evakuálása a világtól elzárt országból*. Budapest: L'Harmattan.

(A diplomaták phenjani életére vonatkozóan a szerző fő forrása a phenjani orosz nagykövetség honlapja, amelyre a könyvben mindvégig az „Oroszország phenjani nagykövetségének [itt a közlemény dátuma szerepel] közleménye alapján” formula szerint hivatkozik.) A fejezetből megtudhatjuk, hogy a világjárvány 2020. eleji kitörését követően a helyi hatóságok szinte hermetikusan lezárták az országot, ami ellátási problémákhoz is vezetett. A kezdeti nehézségeket követően hamarosan visszaállt a KNDK viszonyaihoz képest normális rend, de – nyilván a vírushelyzetnek megfelelően – rendszeresen kellett számolni szigorúbb korlátozásokkal is. Mivel nem lehetett tudni, hogy a lezárások meddig tarthatnak, és a külképviseletek munkatársai egyre jobban aggódtak az egészségügyi ellátás helyzete miatt,³ több ország is úgy döntött, hogy a diplomatáit hazarendeli és a KNDK-ban élő más állampolgárainak is segít az ország elhagyásában. Az egészségügyi nehézségeket a phenjani vezetés is felismerte, ezért 2020 tavaszán nagy reményekkel vágtak bele egy szuperkórház építésébe.⁴ Ez azonban máig (2023 nyaráig) sem készült el.

Szintén a második fejezetben kapott helyet az orosz–észak-koreai kapcsolatok áttekintése. Ebben a részben a szerző elsősorban Alekszandr Macegora orosz nagykövet tevékenységét ismerteti az orosz nagykövetség információi alapján. Az egyik, kommentár és kontextus nélkül közölt orosz hír szerint a nagykövet a katonai attasé társaságában 2020. május 9-én „virágcsokrot helyezett el a Moranbong dombon lévő felszabadulási Emlékműnél, a [...] Szadong-kerületi temetőben, valamint a temetőn belül a szovjet pilóták emléktáblájánál, akik 1950–1953 között a KNDK légtérét védtek”. Egy másik, a szerző által „egyetlen tényleges diplomáciai eseménynek” nevezett, ezért újraközlésre méltónak tartott orosz hír arról szólt, hogy a szír nagykövetség a szír külügyminiszter halála alkalmából kondoleáló könyvet nyitott, amelybe az orosz nagykövet is bejegyzést tett, a külügyminisztert „az orosz nép és minden orosz diplomata” nagy barátjának nevezve.⁵

A harmadik fejezet témája nem kapcsolódik közvetlenül a járványhelyzethez, de rendkívül hasznos információkat tartalmaz a KNDK 1990 utáni belső helyzetéről és külkapcsolatairól. Különös hangsúlyt fektet annak bemutatására, hogy a magyar diplomaták a 20. század utolsó évtizedében hogyan értékelték a magyar–észak-koreai kétoldalú kapcsolatokat és az észak-koreai belső viszonyokat, a gazdaság helyzetét és a Korea-közi kapcsolatokat. Ehhez a Magyar Nemzeti Levéltárban őrzött, valamint a levéltárnak még nem átadott külügyminisztériumi iratokat hív segítségül.

A negyedik fejezet az első két fejezetben elkezdett történet szálát 2021. január 1-jétől veszi fel ismét. Először a phenjani orosz kolónia mindennapjainak további ismertetése következik, majd annak bemutatása, hogy 2022 májusára hogyan jutott el az észak-koreai vezetés a koronavírus megjelenésének bejelentéséig, amit a vírus terjedésének megakadályozása érdekében további intézkedések meghozatala követett. Az intézkedések egyébként nem sokban különböztek a világ más országaiban bevezetett szabályoktól: lezárások, karantén, távolságtartás, maszkviselés, higiéniai szabályok betartása. Az intézkedések

³ Csoma 2023: 70.

⁴ Csoma 2023: 77–81.

⁵ Csoma 2023: 107–108.

eredményeként a vírushelyzet javult, aminek köszönhetően 2022 szeptemberében megindult a vasúti teherforgalom Kína és a KNDK között.⁶

A negyedik fejezet utolsó, Oroszország ukrajnai inváziójának koreai vonatkozásait bemutató alfejezet szintén nem elsősorban a vírushelyzettel és annak következményeivel, hanem az orosz–koreai viszony egy speciális aspektusával foglalkozik. A konfliktusban a két koreai állam ismét ellentétes oldalra helyezkedett. A gazdaságilag és politikailag a világtól szinte teljesen elszigetelt Észak-Korea a rendszere fenntartásában érdekelt, ezért Phenjant gazdaságilag és katonailag is támogató „nagyhatalmi patrónus” Oroszországgal vállal szolidaritást, míg Dél-Korea a megtámadott Ukrajnát támogatja politikailag, gazdaságilag és katonailag egyaránt. A szerző a támogatás és együttműködés részleteit tekinti át, a KNDK-ra és a Koreai Köztársaságra is kitérve.

A témával kapcsolatban megjegyzendő, hogy vannak, akik az orosz–ukrán háború és az 1950–1953 között zajló koreai háború között párhuzamot vélnek felfedezni, és a harcoló felek számára a koreaihoz hasonló megoldást tartanának megfelelőnek.⁷ A felszínen vannak is párhuzamok: Ukrajnában több mint egyévnnyi véres harcok után, amelyek következtében emberek tízezrei veszítették életüket és a polgári infrastruktúrát is súlyos károk érték, az orosz invázió kifulladásra látszik, a háború holtpontra jutott. Koreában egyévnnyi háború után hasonló volt a helyzet. A koreai háború idején viszont annak ellenére, hogy egyik fél sem igyekezett lezárni a konfliktust, Észak és Dél képviselői 1951-ben tárgyalóasztalhoz ültek. A több millió áldozatot és lerombolt városok tucatjait maga után hagyó koreai háború esetében végül közel kétévnnyi tárgyalások eredménye a harcok beszüntetését jelentő fegyverszüneti megállapodás lett, amely a félszigeten fenntartotta a háború előtti területi viszonyokat. Ugyan egyik fél sem érte el eredeti hadicélját, a két országrész saját irányítása alatti egyesítését, de a fegyverszüneti egyezmény máig érvényben van, azaz hivatalosan az akkor a Szovjetunió érdekszférájába tartozó, egymilliónyi kínai „önkéntessel” megtámogatott Észak-Korea és az USA támogatását élvező Dél-Korea máig hadviselő felek, csak a hadiállapotot felfüggesztették. Azóta a megosztott félszigeten béke van. A két ország(rész) közötti kapcsolatok hol jobbak, hol rosszabbak, hol az együttműködési hajlandóság erősebb, hol a feszültség fokozódik, sőt van, hogy a fegyverek is megszólalnak. Az viszont tény, hogy az ideiglenesnek szánt megoldás hetven éve fennáll és nagyobb fegyveres konfliktusra azóta sem került sor. Az orosz–ukrán háború esetében azonban az ilyesféle megoldásra kicsi az esély. Valószínűtlen, hogy a felek meg tudnának egyezni a két ország közötti ideiglenes fegyverszüneti vonal elhelyezkedésében. Oroszország számára az Ukrajna ellen indított háborúban egyelőre csak az elfogadható, ha a 2014 óta megszállt és a moszkvai vezetés által Oroszország részének tekintett ukrán területeket megtarthatná. Ukrajna ezzel szemben azt követeli, hogy az orosz csapatok vonuljanak ki az elfoglalt területekről, beleértve az orosz megszállás alatt álló Krím félszigetet is. Mivel egyelőre semmi jel nem utal arra, hogy ennél kevesebbel bármelyik fél beérné, a béke-megállapodás vagy akár a fegyverszünet esélye jelenleg minimális.

⁶ Csoma 2023: 184.

⁷ Lásd pl. Charap, Samuel: *An Unwinnable War. Washington Needs an Endgame in Ukraine*. [online], Foreign Affairs, 102/4, 2023. Forrás: [foreignaffairs.com](https://www.foreignaffairs.com) [2023. 08. 12.]; Malkasian, Carter: *The Korea Model. Why an Armistice Offers the Best Hope for Peace in Ukraine*. [online], Foreign Affairs, 102/4, 2023. [2023. 08. 12.].

Az alapvetően leíró jellegű munka rendkívül sok adatot tartalmaz. Az elmúlt hetven évben az Észak-Korea belső helyzete és külpolitikája iránt érdeklődőknek hozzá kellett szokniuk ahhoz, hogy a rendszer zártságából adódóan rendkívül korlátozottan állnak rendelkezésre információk. A kiszivárgó információmorzsaik valóság tartalmának ellenőrzése általában lehetetlen. A forráskritika jobb esetben személyes tapasztalatokra és benyomásokra is épülhet, de sokszor semmilyen eszköz nincs egy-egy hír hitelességének bizonyítására. Ezért az Észak-Korea aktuális helyzetével foglalkozó politikusok, diplomaták és kutatók, köztük a szerző is, dél-koreai és japán hírügynökségek híreire, Dél-Koreában és Japánban működő, északi adatközlőktől származó, konspiratív körülmények között, informális, sőt titkos csatornákon keresztül külföldre jutó, egyéb forrásból ellenőrizhetetlen információkra is kénytelenek hagyatkozni. Ezek között a szerző által leggyakrabban hivatkozott hírforrás a Rimjin-gang hírportál (<https://www.asiapress.org/rimjin-gang>), amely a cikkei végén közölt információk szerint észak-koreai informátoraival többek között Kínából csempészett mobiltelefonon keresztül tartja a kapcsolatot. A kötet különlegességét többek között az adja, hogy a szerző számos olyan bennfentes információt is megoszt az olvasóval, amelyekhez nagyköveti pozíciójának köszönhetően jutott hozzá. Ilyen például a phenjani svéd nagykövet szülői előadása, amelynek tartalmát részletesen ismerteti.⁸

Az önéletrajzi elemekkel is fűszerezett szövegből kiderül, hogy a szerző legalább négy-szer járt a KNDK-ban, 2004-ben, 2010-ben, 2012-ben és 2019-ben. Annak ellenére, hogy megbízatása szerint a KNDK-ban is ő képviselte a magyar érdekeket, nagykövetként csak egyszer járhatott Phenjanban, 2019 áprilisában, megbízólevele átadásakor. Az eseményről a kötetben képet is közöl,⁹ és a képaláírásból megtudjuk, hogy mivel az akkor már 91 éves Kim Jong Nam de facto államfő a ceremónia után egy héttel visszavonult az aktív munkavégzésről, a szerző volt az utolsó diplomata, akit fogadott.

Rendkívül érdekes a kötet képanyaga. A szerző elsősorban saját képeiből és gyűjteményéből, valamint a phenjani orosz nagykövetség közösségimédia-felületéről származó képekből közöl a szöveghez közvetlenül kapcsolódó, néha egészen különleges illusztrációkat. Ilyenek például a 2004-es látogatásán készült fotók dél-koreai turisták északi látogatásáról, a 2004 és 2019 között a szerző által Phenjanban vásárolt észak-koreai cigaretták dobozainak képei, valamint a 2019-es, immár nagyköveti vizitje során, hivatalos eseményeken készült képek. Igazi kuriózum, hogy phenjani bevásárlásának számláját és néhány termék képét is közli.

A diplomaták phenjani életét és munkakörülményeit a szerző szinte kizárólag orosz forrásokra hagyatkozva mutatja be. Oroszország phenjani nagykövetségének közleményei alapján szerezhetünk tudomást az orosz nagykövetség diplomáciai tevékenységéről, az orosz diplomaták mindennapjairól, sőt, ahogy láttuk, a szerző részletesen szemlézi a nagykövet hivatalos megszólalásait és interjúit is. Összességében az egész kötet elsősorban Oroszország és a KNDK kapcsolataira fókuszál. Kétségtelen, hogy Oroszország és Észak-Korea nemzetközi helyzetében sok a hasonlóság, különösen az Ukrajna elleni

⁸ Csoma 2023: 47, 75.

⁹ Csoma 2023: 154.

orosz agresszió megindítása óta Oroszország ellen bevezetett szankciók következtében. A politikai és gazdasági elszigeteltség idején az együttműködés mindkét fél számára haszonnal járhat. A kapcsolatnak lehet hatása a katonai együttműködésre is, amit Szergej Sojgu orosz hadügyminiszter 2023. júniusi phenjani látogatása is sugall. A gazdasági vonatkozások között említhetjük többek között az orosz élelmiszer- és nyersanyagszállítványokat Észak-Koreába, a koreai ipari nyersanyagok oroszországi exportját, valamint azt, hogy Szibériában több ezer észak-koreai munkás számára nyílik munkalehetőség. De a kapcsolat részei az olyan propagandisztikus események is, mint a KNDK moszkvai nagykövetének és az Ukrajnától elszakított és jelenleg orosz megszállás alatt álló két terület, Donyeck és Luhanszk „külügyminisztereinek” találkozója, amit a külvilág és nyilván elsősorban az orosz állami propaganda által manipulált helyi közvélemény számára készült, és a kötetben is szereplő közös fotóval¹⁰ erősítenek meg.

Sajátos módon a kötetben Kína alig jelenik meg. Pedig a szerző munkája elején maga is megemlíti, hogy Észak-Korea a kínai érdekszféra része,¹¹ és a pekingi vezetés meghatározó szerepet játszik a rendszer fenntartásában és támogatásában. Csak a konklúziókban ír röviden Kínáról, többek között annak lehetőségéről, hogy az 1200 kilométeres közös határszakaszon lehetnek olyan titkos, föld alatti szállítási útvonalak, amelyeken át Kína biztosíthatja az ország ellátását.¹² Az észak-koreai–kínai kapcsolatokat fontosságát jelzi az is, hogy a 2020-as lezárások óta a kínai volt az első nagykövet, aki Phenjanba érkezett külszolgálatra. Miután a 2015 óta phenjani nagykövetségként szolgáló Li Jinjun (Li Csin-csün) 2021 decemberében hazatért, utódja, Wang Yajun (Vang Ja-csün) a világjárvánnyal összefüggő lezárások miatt 2023 márciusában foglalhata el posztját.

2023 nyarán a phenjani rezsím újabb jeleket küldött a világnak az ország esetleges megnyitásáról azzal, hogy a fegyverszüneti megállapodás megkötésének 70. évfordulója alkalmából rendezett nagyszabású ünnepségekre külföldi vendégeket is hívott. Kína fontosságát többek között az is jelzi, hogy a két fő vendég Szergej Sojgu orosz honvédelmi miniszter és Li Hongzhong (Li Hung-csung), a Kínai Kommunista Párt Politikai Bizottságának tagja, a kínai Országos Népi Gyűlés (Parlament) Állandó Bizottságának elnökhelyettese volt. Sojgu személyében a Szovjetunió 1991-es széthullása óta először járt orosz honvédelmi miniszter Észak-Koreában, Li pedig a világjárvány kitörése óta a legmagasabb rangú kínai vezető volt, aki Phenjanba látogatott. Az eseményről az észak-koreai hírügynökség által kiadott fotón Kim Dzsong Űn észak-koreai diktátor az orosz és a kínai vendég között látható. A kép üzenete egyértelmű: Oroszország és Kína a KNDK mellett áll. Mivel az ENSZ BT két állandó tagjáról van szó, két olyan országról, amely támogatja az olyan ballisztikus rakéták fejlesztésének betiltását, amilyeneket az elmúlt években a phenjani vezetés többször (legutóbb 2023 nyarán) tesztelt, az üzenet itt is világos: mindkét ország hallgatólagosan elfogadja – sőt a gazdasági együttműködés révén támogatja is – az észak-koreai fegyverkezést.

¹⁰ Csoma 2023: 188.

¹¹ Csoma 2023: 11.

¹² Csoma 2023: 203.

A politikai érdekközösség eredője az, hogy mindhárom ország célja az USA térségbeli befolyásának visszaszorítása. Persze Washington sem késlekedik a válasszal: fokozza az USA, a Koreai Köztársaság és Japán honvédelem területére is kiterjedő együttműködését. A három honvédelmi miniszter legutóbb 2023. június 3-án tanácskozott, a három ország vezetőinek csúcstalálkozója pedig 2023. augusztus 18-án került sor.¹³ A részletekről, különösen a háttérben folyó tárgyalásokról és a szemben álló felek megfontolásairól keveset tudunk. Egyben azonban biztosak lehetünk: Csoma Mózes követi az eseményeket, és továbbra is mindent el fog követni annak érdekében, hogy segítse a magyar olvasók tisztánlátását.

---

¹³ A honvédelmi miniszterek megbeszéléséről kiadott nyilatkozat szövegét lásd: *United States-Japan-Republic of Korea Trilateral Ministerial Meeting (TMM) Joint Press Statement*. [online], U. S. Department of Defense, 2023. 06. 03. Forrás: defense.gov [2023. 08. 12.]. A csúcstalálkozóról kiadott közös nyilatkozat szövegét lásd: *The Spirit of Camp David: Joint Statement of Japan, the Republic of Korea, and the United States*. [online], The White House, 2023. 08. 18. Forrás: whitehouse.gov [2023. 08. 19.].